

ดนตรีพิธีกรรมผีฟ้าอีสานเหนือ

นายวรารุณี เรืองบุตร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา ๒๕๔๗

ISBN 974-17-6146-5

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๕ 7 ก.ย. 2548

± 21623910

RITUAL MUSIC OF PEEFAH IN NORTHERN ISARN

Mr. Warawut Ruangboot

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts in Thai Music

Department of Thai Music

Faculty of Fine and Applied Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974-17-6146-5

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ดนตรีพิธีกรรมผีฟ้าอีสานเหนือ

โดย

นายวราวุฒิ เรืองบุตร

สาขาวิชา

ดุริยางค์ไทย

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.บุญกร สำโรงทอง

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

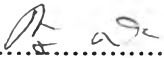
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชอบ คีสวนโคก

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอนุมัติให้แนบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

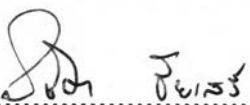

..... คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์)

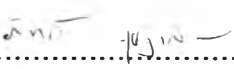
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญกร สำโรงทอง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชอบ คีสวนโคก)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ พิชิต ชัยเสรี)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กัทรวดี ภูชฎาภิรมย์)

นายวราวุฒิ เรืองบุตร : ดนตรีพิธีกรรมผีฟ้าอีสานเหนือ. (RITUAL MUSIC OF PEEFAH IN NORTHERN ISARN) อ. ที่ปรึกษา : รศ.ดร.บุญกร สำโรงทอง, อ.ที่ปรึกษาร่วม : ผศ.ชอพบ ดีสวนโลก ๑๕๒ หน้า.ISBN 974-17-6146-5.

การวิจัยดนตรีพิธีกรรมผีฟ้าอีสานเหนือมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพความเชื่อท้องถิ่นที่ทำให้เกิดพิธีกรรมผีฟ้า ศึกษาขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมผีฟ้า และการศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของพิธีกรรมเพลงที่ใช้ในพิธีกรรมผีฟ้า วิธีการบรรเลงดนตรีในพิธีกรรม รวมไปถึงความสัมพันธ์ในการใช้เพลงประกอบพิธีกรรม

ผลการวิจัยจากการเก็บข้อมูลตามศูนย์วัฒนธรรมในจังหวัดต่างๆ ในอีสานตอนเหนือทั้ง ๑๔ จังหวัด พบว่ามีอยู่ ๗ จังหวัดที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในอีสานตอนเหนือ คือ สกลนคร มุกดาหาร นครพนม อุรธานี กาฬสินธุ์ ขอนแก่น และชัยภูมิ จากการได้เข้าไปร่วมสังเกตการณ์ในพิธีกรรมผีฟ้าทั้ง ๗ จังหวัด พบว่าเครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมนั้นส่วนมากเป็น แคน และบทร้องเป็นทำนองซึ่งทำนองนั้นก็เป็การทำนอง หมอลำ ซึ่งเรียกว่า การลำล่อง เป็นการร้องในเชิงของการอ่อนวอน ขกย่องผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อใหช่วยเหลือผู้ที่กำลังมีทุกข์ โดยจะมีร่างทรงนั้นเป็นผู้ร้อง และจะร้องเคล้ากันกับเสียงแคนตลอดตั้งแต่เริ่มพิธีจนเสร็จพิธี และจะมีการเสีงท่ายเพื่อเป็นการหาสาเหตุของการเจ็บป่วยหรือความทุกข์ ซึ่งทั้งหมดนั้นพบความแตกต่างในเรื่องของคำร้องซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคล แต่ลายที่ใช้ในการบรรเลงนั้นมีความเหมือนกันอยู่บ้างในบางจังหวัด ซึ่งลายที่ใช้ในพิธีกรรมผีฟ้าทั้งหมด ๗ จังหวัดได้แก่ ลายแมลงภู่ตอมดอกไม้ ลายภูไท ลายโป้ซ้าย ลายสร้อย ลายสุดสะแนน ซึ่งลายเหล่านี้ใช้บรรเลงในพิธีกรรมผีฟ้าทั้งสิ้นและมีอยู่หนึ่งพิธีกรรมที่จะใช้การร้องน้อยที่สุดและใช้ดนตรีเป็นส่วนมากคือ พิธีกรรมการเลี้ยงผีของชาวกาฬสินธุ์ ซึ่งจะใช้ดนตรีมากกว่าการร้องเพราะเป็นการเลี้ยงผีหรือสิ่งศักดิ์เหนือธรรมชาติ

ภาควิชา ดุริยางคศิลป์
สาขาวิชา ดุริยางค์ไทย
ปีการศึกษา ๒๕๔๗

ลายมือชื่อนิติ.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4586566735 : MAJOR THAI MUSIC

KEY WORD: RITUAL MUSIC OF PEEFAH IN NORTHERN ISARN.

WARAWUT RUANGBOOT : RITUAL MUSIC OF PEEFAH IN NORTHERN

ISARN. THESIS ADVISOR : ASSOCAITE PROFESSOR BUSSAKORN

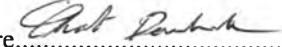
SAMRONGTONG, Ph.D., THESIS COADVISOR : ASSISTANT PROFESSOR CHOB

DEESUANCOKE. ,192 pp. ISBN 974-17-6146-5.

The objectives of the thesis on “Ritual music of Peefah in northern Isarn” are to study the local’s belief underlying the Peefah ritual , to study the components of the Peefah ritual and to study and analyze the compositions of song used in Peefah ritual and they function in the ritual.

The study was conducted by collecting data from cultural centers in fourteen provinces in northern Isarn, Thailand. It was found that Pheefa rituals which were in seven provinces including Sakon Nakorn, Mukdahan, Nakorn Phanom, Udonthani, Kalasin, Khon Kaen and Chaiyaphum. The Pheefa rituals were observed in all seven of these provinces. It was found that the musical instrument used the most in the rituals was the kan and the lyrics were sung in the rhythm of the Isarn style called, “Morlam”. In the Pheefa rituals, this style is specifically referred to as “Lamlong”. In all the observed ailment rituals, Lamlong was sung by the medium and accompanied by the kan to praise the ghosts as well as plead with them to aid the people suffering from sickness. In addition, the medium consulted oracles to discover the cause of the sickness. The lyrics were completely different in each region due to the mediums' spontaneous delivery. However, the music was similar in some provinces. The “Lai” (songs) used in the Pheefa rituals in all seven provinces include Lai Malangpootommai, Lai Phutai, Lai Posai and Lai Sudsanae. One notable departure from the general pattern was a Pheefa ritual in Kalasin, in which there was a lot of instrumental music but hardly any singing of lyrics.

Department Music
 Field of study Thai music
 Academic year 2004

Student’s signature.....
 Advisor’s signature.....
 Co-advisor’s signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลือของบุคคลหลายคนซึ่งได้แก่ อาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง ๒ ท่าน คือ รศ.ดร.บุษกร สำโรงทอง และ ผศ.ชอบ ดีสวนโคก ซึ่งให้คำปรึกษาและตรวจแก้วิจัยแก่ผู้วิจัย

อาจารย์จตุพร สีม่วง ที่เอื้อเฟื้อที่พักแก่ผู้วิจัยและให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี คุณวงศ์วรรณ คมสรวุฑ ที่เอื้อเฟื้ออุปกรณ์การพิมพ์ ขอบคุณ คุณกิตติยา มาลา ที่ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับบทคัดย่อภาษาอังกฤษ ขอบคุณท่านวิทยากรผู้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยทุกท่านที่ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี และสุดท้ายคือญาติๆ น้องๆ และเพื่อนๆ ทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยเสมอ

เหนือสิ่งอื่นใดที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงคือ บิดาและมารดา ซึ่งเป็นผู้ให้กำลังใจเสมอมาและให้การสนับสนุนทุกสิ่งทุกอย่างแก่ผู้วิจัยจนสำเร็จการศึกษา ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณทุกคนไว้ ณ โอกาสนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่	
๑. บทนำ.....	๑
๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๒. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔
๓. วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
๔. ขอบเขตของการวิจัย.....	๕
๕. วิธีการดำเนินวิจัย.....	๖
๖. แหล่งข้อมูลสำหรับการค้นคว้า.....	๖
๗. ตัวอย่างหนังสือที่ใช้ประกอบการดำเนินการวิจัย.....	๗
๘. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๗
๙. นิยามศัพท์.....	๘
๒. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมผีฟ้า.....	๑๐
๑. ความเชื่อ.....	๑๐
๒. สภาพความเชื่อท้องถิ่นที่ทำให้เกิดพิธีกรรมผีฟ้า.....	๒๕
๒.๑ ความเชื่อของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม.....	๓๕
๓. ความเป็นมาของพิธีกรรม.....	๓๖
๔. ประเภทกลอนลำ.....	๓๘
๓. ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม ดाय กลอนลำที่ใช้ในพิธีกรรม ระเบียบวิธีการ บรรเลงและการสืบทอด.....	๔๕
๑. จังหวัดสกลนคร.....	๔๖
๒. จังหวัดมุกดาหาร.....	๖๒
๓. จังหวัดนครพนม.....	๗๐
๔. จังหวัดอุดรธานี.....	๘๒
๕. จังหวัดกาฬสินธุ์.....	๙๐
๖. จังหวัดขอนแก่น.....	๙๗

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๗. จังหวัดชัยภูมิ.....	๑๓๐
๘. การสืบทอด.....	๑๓๘
๔. บทวิเคราะห์.....	๑๔๐
๑. องค์ประกอบสำคัญที่อยู่ในพิธีกรรม.....	๑๔๑
๑.๑ ผู้ประกอบพิธีกรรม.....	๑๔๑
๑.๒ ลายเส้นที่ใช้ประกอบพิธีกรรม.....	๑๔๒
๑.๒.๑ ความสัมพันธ์ในการใช้ลายประกอบพิธีกรรม.....	๑๔๕
๑.๓ เครื่องดนตรี.....	๑๔๕
๒. ขั้นตอนการและกลอนคำที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม.....	๑๕๒
๓. เครื่องประกอบพิธีกรรม.....	๑๖๕
๔. การสังเคราะห์.....	๑๖๕
๕. สรุปและข้อเสนอแนะ.....	๑๗๐
รายการอ้างอิง.....	๑๗๕
ภาคผนวก.....	๑๗๘
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	๑๕๒

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๑	แสดงส่วนประกอบและรูปแบบของคำประพันธ์สี่พยางค์จังหวัดสกลนคร..... ๑๕๓
๒	แสดงส่วนประกอบและรูปแบบของคำประพันธ์สี่พยางค์จังหวัดมุกดาหาร..... ๑๕๔
๓	แสดงส่วนประกอบและรูปแบบของคำประพันธ์สี่พยางค์จังหวัดนครพนม..... ๑๕๖
๔	แสดงส่วนประกอบและรูปแบบของคำประพันธ์สี่พยางค์จังหวัดอุดรธานี..... ๑๕๗
๕	แสดงส่วนประกอบและรูปแบบของคำประพันธ์สี่พยางค์จังหวัดขอนแก่น..... ๑๕๘
๖	แสดงส่วนประกอบและรูปแบบของคำประพันธ์สี่พยางค์จังหวัดชัยภูมิ..... ๑๖๑

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
๑	แสดงการเปรียบเทียบองค์ประกอบสำคัญของพิธีกรรมผีฟ้าทั้ง ๗ จังหวัด.....	๑๕๑
๒	แสดงการเปรียบเทียบลำดับขั้นตอนและกลอนลำในพิธีกรรมผีฟ้าทั้ง ๗ จังหวัด....	๑๖๔
๓	แสดงการเปรียบเทียบเครื่องที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมใน ๖ จังหวัด ที่มีพิธีกรรมผีฟ้า (ไม่รวมจังหวัดกาฬสินธุ์).....	๑๖๖
๔	แสดงส่วนประกอบของพิธีกรรมลงช่วง หรือการเลี้ยงผีของจังหวัดกาฬสินธุ์.....	๑๖๘

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
๑ แสดงแผนที่จังหวัดสกลนคร.....	๔๖
๒ แสดงการจัดวางเครื่องประกอบพิธีศพที่จังหวัดสกลนคร.....	๔๘
๓ แสดงการบรรยายภาคในการประกอบพิธี.....	๕๐
๔ แสดงการตั้งไข่เพื่อทำนาย.....	๕๒
๕ แสดงการเอาไข่อ่างดูภายในร่างกายผู้ป่วยของผู้ที่เป็นผู้ประกอบพิธี.....	๕๓
๖ แสดงแผนที่จังหวัดมุกดาหาร.....	๖๒
๗ แสดงการจัดวางเครื่องประกอบพิธีศพที่จังหวัดมุกดาหาร.....	๖๔
๘ แสดงขณะประกอบพิธีกรรม.....	๖๕
๙ แสดงแผนที่จังหวัดนครพนม.....	๗๐
๑๐ แสดงการจัดวางเครื่องประกอบพิธีศพที่จังหวัดนครพนม.....	๗๒
๑๑ แสดงขณะที่กำลังประกอบพิธีกรรม.....	๗๓
๑๒ แสดงการตั้งไข่.....	๘๐
๑๓ แสดงแผนที่จังหวัดอุดรธานี.....	๘๒
๑๔ แสดงการจัดวางเครื่องประกอบพิธีศพที่จังหวัดอุดรธานี.....	๘๔
๑๕ แสดงบรรยายภาคในพิธีกรรม.....	๘๔
๑๖ แสดงการทำนายโดยการนับเมล็ดข้าวสาร.....	๘๘
๑๗ แสดงการทำนายโดยใช้ข้าวสารวางบนไข่.....	๘๘
๑๘ แสดงแผนที่จังหวัดกาฬสินธุ์.....	๙๐
๑๙ แสดงการจัดวางเครื่องประกอบ.....	๙๒
๒๐ แสดงบรรยายภาคในพิธี.....	๙๒
๒๑ แสดงการเรียกผีให้ลงมา.....	๙๔
๒๒ แสดงเครื่องดนตรีประเภท แคน.....	๙๕
๒๓ แสดงเครื่องดนตรีประเภท พิณ.....	๙๕
๒๔ แสดงเครื่องดนตรีประเภท หม้อ.....	๙๖
๒๕ แสดงแผนที่จังหวัดขอนแก่น.....	๙๗
๒๖ แสดงการวางเครื่องประกอบพิธีกรรมศพที่ฟ้าของจังหวัดขอนแก่น.....	๙๙
๒๗ แสดง การลำเซิ้งเทพ เทวดาหรือผี.....	๑๐๓
๒๘ แสดง ชั้นที่ใช้ในการรับขวัญ.....	๑๑๖
๒๙ แสดงบรรยายภาคในพิธีขณะบอกกล่าวกับญาติของผู้ป่วย.....	๑๐๕

สารบัญญภาพ (ต่อ)

บทที่		หน้า
๓๐	แสดง บรรยากาศในงานขณะที่ผีลงมาพอร่า.....	๑๒๒
๓๑	แสดงแผนที่จังหวัดชัยภูมิ.....	๑๓๐
๓๒	แสดงการจัดวางเครื่องประกอบพิธีศพจังหวัดชัยภูมิ.....	๑๓๑
๓๓	แสดงบรรยากาศขณะประกอบพิธีกรรม.....	๑๓๓
๓๔	แสดงการเล่นดนตรีพื้นบ้านอีสาน.....	๑๓๕